

PAPER DETAILS

TITLE: Zimanê Kurdî

AUTHORS: Jaffer SHEYHOLISLAMI

PAGES: 83-106

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1715716>

WERGEREK / A TRANSLATION

Zimanê Kurdî*

(The Kurdish) Language

Jaffer Sheyholislami**

Wergêran ji Zimanê Îngilîzî bo Kurdî: Mehmet Yonat***

Kurd ji bo zimanê xwe di zimanê kurdî de bêtir "Kurdî" (کوردی) bi kar dihînin. Ev beş di serî de hin agahîyên dîrokî û sosyo-çandî yê derbarê vî zimanî de dide; wekî malbata zimanî ya vî zimanî, zaravayên wî û statu û rewşa jîndariya wî. Pey van agahîyan, ji ber ku derî çarçoveya vê xebatê ye ku li ser terîfên zimannasîye yê hemû zaravayên vî zimanî bihê sekinîn, wê tenê terîfeke zimannasîye ya Kurdîya Navendî (Sorani, ji vê şûnda KN) bihê dayîn. Li Iraqê KN xwedîyê statuyeke fermî ye û dîsa çima ku KN ew zarava ye ku ji hêla pirê Kurdên Iraqê ve dihê axaftin, loma jî em ê li ser KNYê bisekinin. Hin bêtir û gotinên bingehîn yê Kurdîya Navendî û Kurdîya Bakur (Kurmancî, ji vê şûnda KBK) wê bihê dayîn û paşê wê metneke mînak ya KNYê jî li dawîyê bihê zêdekirin. Ev beş wê bi listeyeke pirtûk û çavkanîyên li ser zimanî bihê qedandin.

MALBATA ZIMÊN

Kurdî aîdê şaxa rojava ya zimanên Îranî ye ku şaxek ji şaxên sereke ya malbata zimên ya Hînt-Ewropayê ye. Her çiqas Kurdî di bin bandora pirê zimanên heremê yê wekî Erebi û Tirkî de mabe jî, ew ji hêla fonolojî (sîstema dengên), morfolojî (sazkirina bêtir) û sentaksê (rêza bêtir) ve cuda ye. Erebi û Tirkî di nav mal-

-
- * Ev gotar ji hêla Jaffer Sheyholislami ve hatiye nivîsîn û ji hêla Mehmet Yonat ve hatiye wergêrandin. Kûneya orîjînalê gotarê ev e: Sheyholislami, J. (2018). (The Kurdish) Language. In Sebastian Maisel (Ed.), *The Kurds: An Encyclopedia of Life, Culture, and Society (141-162)*. ABC-CLIO Greenwood. (8,000 words): <https://www.abc-clio.com/ABC-CLIOGreenwood/product.aspx?pc=A4992C>
 - * **Carleton University, School of Linguistics and Language Studies, Assoc. Prof.** / Zaningeha Carletonê, Xendingeha Zimannasî û Xebatên Zimanî, Doç. Dr. JafferSheyholislami@cunet.carleton.ca ORCID: 0000-0002-3425-5592
 - * **Zaningeha Mêrdîn Artukluyê, Fakulteya Edebîyatê, Beşa Ziman û Edebîyata Kurdî, Dr.** Mardin Artuklu University, The Faculty of Literature, The Department of Kurdish Language and Literature. mehmetyonat@gmail.com ORCID: 0000-0001-8576-7486

bata zimanî ya Hînt-Ewropayê de nînin. Ji hêla zimannasîyê ve, Kurdî nêzîkî Farisî, Belûçî û Peştûyî ye. Ew xwedîyê hin bêjeyên bîngêhîn yê kevnare ye ku bi zimanên Ewropî re hevpar in: wekî “du” ku di Îngilizî de “two” û di Firensî de “duex” (“x”a dawî nayê xwendin) e; “no” (Kurmançî “Neh”)¹ ku di Îngilizî de “nine” û di Fransî de “neuf” e, “pênc” ku di Yûnanî de “Pênte” e; “pê” ku di Fransî de “pied” (“d”ya dawî nayê xwendin) e; “bira” ku di Îngilizî de “brother” e; “dan” ku di Fransî de “dent” (“t”ya dawî nayê xwendin û “e” wekî “a” dihê xwendin) e.

ZARAVAYÊN KURDÎ

Wekî piranîya zimanên Kurdî jî xwedîyê hin zarava û devokan e. Bêyî ku di navbera axêverên hin ji van zaravayan têkilîyeke zimanî ya mezin tunebe, dibe ku axêverên van zaravayan hevdu fêhmekin. Yanê, dibe ku axêverê zaravayekê ji hêla axêverê zaravayê dinê ve neyê fêmkirin. Hin caran cudahîyên zimannasîyê yê di navbera zaravayan de ew qas pir in ku ew zarava ji hêla hin zanyaran ve wekî zimanên cuda hatine hesibandin. Lêbelê, piranîya Kurdan zaravayên xwe wekî Kurdî terîf dikin. Ji vê nêrînê ya guncaw ew e ku Kurdî wekî zimanekî-makro bihê hesibandin.

Li gor krîtera fêmkirina hevdu (mutual intelligibility) û îsbatên zimannasîyê, zaravayên Kurdî dikarin di bin pênc gruban de bînin dabêşkirin: Bakur (Kurmançî), Navend (Sorani), Başûr (Kirmanşanî), Zazakî û Goranî/Hewramî. Gelek zimannasên zimannasîya teorîk di wê bawerîyê de ne ku her du grubên dawî ne Kurdî ne, lewra ew ji hêla zimannasîyê ve gelek ji Kurdîya rast (her sê grûbên din) dûr in. Lê piranî axêverên Zazakî û Goranî/Hewramî ji xwe re dibêjin Kurd. Ew her du grub xwedîyê gelek bêje û hin taybetîyên rêzimanî ne ku bi grubên din yê Kurdî re hevpar in.

Piranîya Kurdan, Kurmançî wekî zimanê xwe yê zikmakî û yê mîrate (heritage language) qebûl dikin. Ev Kurd li Turkîyê (teqriben 10 heta 15 milyon), li Sûrîyê (teqriben 2 milyon), li Iraqê (1 heta 1.5 milyon) û li Îranê (teqriben milyonek) û li Ermenîstan û welatên derûdora wê (teqriben 500,000 heta 1 milyon) dijîn. Hin bajarên mezin yê ku li wan Kurmançî dihê axaftin ev in: Dîyarbekir (Amed bi Kurdî) li Tirkîyeyê, Duhok li Iraqê, Qamişlo li Sûrîyê û Urmîye (Wirmê) li Îranê. 500,000 axêverên vî zaravayî li Emerîkaya Başûr û Ewropayê, bi taybetî jî Almanyayê dijîn.

Di dawîya sedsala 16an de Kurmançî zaravayê nivîskî yê vî zimanî bûye. Lê ji ber wê sedema bîngêhîn ku Kurd xwedîyê dewleta xwe nebûne, ew zarava heta nîveka sedsala 20an ji zimanekî nivîskî û standard zêdetir wekî zimanê axaftinê maye. Di piranîya sedsala 20an de Kurmançî hem li Tirkîyeyê hem jî li Sûrîyê

1 Nota Wergêrî

hatîye qedexekirin. Li Îran û Iraqê, ev zarava ji dibistan û sazîyên hukumatê zêdetir di qadên taybet û şexsî de hatîye bikaranîn. Bi xêra hin rewşenbîrên li surgunê, wek mînak Celadet Elî Bedirxan, ev zaravayê Kurdî bi awayekî ciddî di salên 1949an de standardîze bûye.

Di sala 1992yan de Turkîye qedexeya li se Kurdî rakirîye û li vê dewletê, em şahidê pêşdeçûyînan bûne. Hin ji van pêşdeçûyînan ev in: Bilindbûneke bêemsal ya di çapemenîyê de, kursên hînbûn û hînkirina kurdî, hem di qada taybet hem jî di qada fermî de vekirina qanaleke televîzyonê (TRT Kurdî) ya 7/24 ya ku ji hêla devletê ve dihê sponsorkirin.² Lê Kurdî hêj jî xwedîyê statuyeke fermî nîne li Turkîyê û li Turkîyê, herema Kurdan di nav de, Kurdî hêj ne zimanê dibistanan e. Li Îranê jî rewş wekî vê ye. Lê li Iraqê, ji sala 1992yan vir ve, wexta ku Kurdên Iraqê bûn xwedîyê otonomîya polîtîk, Badînî ku devokeke Kurmancî ye, bû zimanê fermî yê defakto yê bajarê Dihoka Iraqê. Çawa ku Kurdî bû zimanê hukumeta heremî û gelek rojname, qanalên TV û radyoyan hatin weşandin, bi heman rengî Kurdî zimanê sîstema perwerdehiyê ya bajarên wê heremê ye jî. Kurmancî ji 2014an vir ve bûye zimanê fermî yê Kurdistanê Suriyê. Lê ev ziman xwedîyê tu statuyeke pozîtîf nîne li Îran û Turkîyê. Di her du dewletan de ev zarava dihê tolerekirin (yanê, qedexa nîne), lê ew xwedîyê tu piştgirîya dewletê nîne. Her çiqas di vî zaravayî de çapemenî mumkun be jî û medyaya dewletê wê ji bo weşana TVyê bi kar bîne jî, ew zimanê sîstema dibistanan, zimanê hukumatê an jî yê înstîtuyên taybet nîne.

Kurdîya Navendî (Sorani) gruba duyemîn ya mezin ya zaravayên Kurdî ye ku ev ji gumanê re vekirîye. Tenê li Îran (teqriben 3.5 mîlyon) û Iraqê (teqriben 4 mîlyon) dihê axaftin. Her çiqas kevneşopa nivîskî ya vî zaravayî du sedsal pey Kurmancî dest pê kiribe jî, vî zaravayî serdestîya xwe di destpêka 1800an de bi dest xist. Ji 1930an vir ve li Iraqê, KN bûye yek ji zimanên fermî yê medya, dibistan û yê hukumetên heremî li Suleymaniye, Hewlêr û Kerkukê ku piraniya Kurdên Iraqê lê dijîn. Di sala 1945an de wexta Kurdên Îranê li Mehabadê komareke temenkin ava kirin, Kurdî bû zimanê fermî yê dewletê. Lê ji wê wextê vir ve, ev ziman û zimanên wekî wê yê kêmaran hatin marjînalîzekirin; ev ziman, ne bû zimanê enstîtuyên taybet û yê rêveberîyê û ne jî bû zimanê dibistanan. Di îlona 2015an de Zaningehe Kurdistanê (Senendec, Îran) bernameya lîsansê ya ziman û edebîyata Kurdî vekir. Yek ji armancên bernameyê gihandina mamosteyên Kurdî bû da ku wexta hukumetê heqên zimanî qebûl kirin ev mamoste bikaribin di dibistanan de vî zimanî fêr bikin. Li Iraqê rewş bi temamî cuda ye. KN zimanê fermî û yê herî berbelav yê ragihandin, dibistanan û nivîsên fermî yê Hukumeta Heremî ya Kurdistanê ye. Bikaranîna Erebi bi mizgeft û hin sektorên qanûnî û tenduristîyê

2 Ji bilî van pêşdeçûyînan di hin Zaningehe Turkîyeyê de beşên ziman û edebîyata Kurdî hatine vekirin. (Nota Wergêr)

ve sînordar e ku di van sektoran de Kurdî hêj xwedîyê termînolojîyêke tîr nîne ji bo kar bi awayêke baş bimeşin. Ne wekî 30 sal ewil, îro gelek zarokên Kurdistana Iraqê bêyî ku Erebi baş hîn bibin, mezin dibin û dibistana xwe diqedînin. Di şûna Erebi de Îngilîzî li heremê zêdetir populer e. Sih sal ewil, xwendekaran, di sinifa şeşan de tenê bi du saetan dest bi dersên Îngilîzî dikirin. Lê îro, Îngilîzî ji sinifa yekem dest pê dike. Heta li hin cihan ji pêşdibistanê dest pê dike.

Wekî KNYê, Kurdîya Başûr wekî Kirmanşanî dihê zanîn, li Îran û Iraqê dihê axaftin. Bajarên mezin yê wekî Kirmanşaha Îranê û Xaneqîn û Bexdaya? Iraqê xelk bi vî zaravayî diaxivin. Li Îranê, piranî axêverên vî zaravayî li cihên gundewarî dijîn, lê gelek merkezên bajaran wekî Kirmanşahê, asîmîle bûne û zimanê wan bûye Farisî. Ji bo wextê gelek dirêj, bikaranîna vî zaravayî kêmtir bûye û di malan de û di nav cihên nefermî û biçûk de maye. Lê di salên dawî de xelk bi weşana pirtûkan, weşanên demî û rûpelên webê ve zêdetir bala xwe dane li ser vî zaravayî.

Zazakî an jî Dimilî ji hêla nêzîkê 2 mîlyon axêver ve li Turkiyê dihê axaftin. Ji bilî grubeke edebî, piranî Zaza xwe ji hêla etnîkî ve Kurd dihesibînin. Piranî zimannas û filolog, piranîya wan Ewropî ne, di wê fikrê de ne ku Zazakî ne zaravayeke Kurdî ye lê zimanekî cuda ye. Dîyarbekir ji bilî axêverên Kurmancî merkezek ji merkezên mezin ya axêverên Zazakî ye. Ji salên 1980yan vir ve, aktîvîst û şexsiyetên edebî yê Zazakî ji bo standardkirina vî devokê gelek ked dane û ev devok di qada medyayê de bi kar anîne û heta dereceyê kursên ziman vekirine.

Wekî Zazakî Goranî/Hewramî jî ji aliyê gelek zimannasên Ewropî ve wekî zaravayeke Kurdî nayê hesibandin. Esas, ev zimannas di wê bawerîyê de ne ku Zazakî û Goranî naşibin zaravayên din (Zaravayên Bakur, Navend û Başûr) lê dişibin hevdu. Goranî ne wekî Zazakî li dewletekê (Turkiyeyê) li du dewletan (Îran û Iraq) dihê axaftin. Hejmara axêferên vî zaravayî teqîben 100.000 e ku li gor zaravayên din axêverên wê gelek kêmtir in. Dîsa kêmtir zêde ev zarava hatîye standardkirin û ji bilî hebûneke kêmtir ya di medyayê de bikaranîna vî zaravayî bi cihên nefermî ve sînordar e. Wexta zarok diçin dibistanê li Kurdistana Iraqê KNYê û li Îranê jî Farisî hîn dibin, divê em Goranî/Hewramî wekî zimanekî di bin xetereyê de bibînin (Ji bo agahiyên zêdetir binêre Sheyholislami, 2015). Şopînerên Kaka'î û Ehî Heq devokeke Goranî/Hewramî diaxivin (Sheyholislami, 2015).

TERÎFA ZIMANNASÎYÊ

Zaravayên Standard

Terîfeke zimannasîyê ya hemû zaravayên Kurdî derveyî çarçoveya vî xebatê ye. Loma ji vî şûnda em ê li ser terîfên bingehîn yê Kurdîya Navendî (KN) bisekin. Her wekî li jorê jî hate gotin, sebaba vî tercîhê ew e ku KN ne tenê zimanekî ji zimanên fermî yê Iraqê ye lê di heman demê de ew, zimanê xebatê yê berbelav û

fermî yê Hukumeta Heremî ya Kurdistanê (HHK) ye. Dîsa bêguman ew zaravayê herî standardbûyî ye. Lê berîya terîfeke zimannasîyê ya KNyê bihê dayîn, wê li ser cudahîyên bingehîn yên her du zaravayên mezin yên Kurdî bihê sekinîn (Binêre Tabloya 1.).

Tabloya 1.: Cudahîyên Morfosentaksî yên Soranî û Kurmancî
(Haig û Öpengin, 2015: 5-6).

Soranî	Kurmancî
1. Hebûna paşgira nasyariyê	Tunebûna paşgira nasyariyê
2. Paşgira pirjimarîyê ya gelemperîbûyî	Paşgira pirjimarîyê tenê di rewşa tewandî de
3. Hebûna cînavkên klîtîk	Tunebûna cînavkên klîtîk
4. Wundabûna forma dîrek ya <i>eza</i> cînavka şexsê yekem yê yekjimar (di hemû devokan de); nebûna formên rewşan yên hemû cînavkên şexsî yên serbixwe (Lê di hin devokan de wekî Mukrî, şexsê sêyem yê yekjimar ji hêv cuda ne. (binêre Öpengin)	Berdewamiya cudahiya <i>ez/min</i> di şexsê yekem de, berdewamiya rewşa tewandî û rasterast di hemû cînavkên şexsî de (di hin devokan de şexsê duyem yê yekjimar kelijîne)
5. Di gelek mintiqeyan de wundabûna cudahiya zayendê (di hin devokan de berdewam e, wekî Mukrî)	Berdewamiya zayendê
6. Hebûna avaniya tebatî ya morfoljîk	Tunebûna avaniya tebatî ya morfoljîk, tebatîya analîtîk ya bi lêkera alîkar “hatin”ê ve.
7. Nebûna forma serbixwe û forma nişander yên îzafeyê	Forma serbixwe û forma nişander yên îzafeyê
8. Tîpa hevedudanî ya vekirî ya îzafeyê	Tunebûna tîpa hevedudanî ya vekirî ya îzafeyê (Lê di hin devokên nêzîkê Soranî de bikaranîneke sînordar heye, wekî Şemzînan)
9. Wundabûna nişankerên rewşê li ser navdêran û li ser hemû cînavkên şexsî (Lê di hin devokan de bi awayeke marjînal heye, wekî Mukrî)	Nişankerên rewşan li ser hemû navdêr û cînavkan heye (Di hin devokan de li ser navdêrên nêr yên yekjimar wunda bûye)

Cudahîyên ku di Tabloya 1ê de hatine dayîn dikare kafi bihê ji bo ku hin zimannas bigihêjin wê encamê ku ev her du zarava bi qasî Almanî û Îngilîzî ji hev cuda ne û lewra jî ne wekî zaravayên zimanekî lê wekî du zimanên cuda bînin hesibandin (Ji bo nirxandîneke tam ya gengeşîya berdest ya li ser ziman û zaravayan, bi taybetî di çarçoveya Kurdî de binêrin Haig û Öpengin, 2014).

Li vir, ez ê li ser maddeyeke tabloya 1î kûr bibim: maddeya 5an, zayenda rêzimanî. Bereksê KNYê, hemû navdêrên KBKYê xwedîyê zayenda rêzimanî ne; ew navdêr yan nêr in yan jî mê ne. Ev dikare wekî aliyê herî zehmet yê KBKYê bihê nixandî ji bo hînbûna wê ji hêla kesên vî zaravayî wekî zimanê duyem hîn dibin ku di nav wan de axêverên KNYê jî hene. Lewra zayenda rêzimanî yê navdêran piranî caran bi zagonan nayê zanîn. “Pirtûk” mê ye; û dibe “pirtûka min”; lê çima “hesp” nêr e ew dibe “hespê min”. Di KNYê de avanîya xwedîyê ji bo her duyan jî wekhev e; “pirtûkî min, hespî min” (Di vê derê de îya li dawîya navdêran hatîye zêdekirin îzafê ye ku em ê dûre li ser bisekinin) (ji bo agahîyên zêdetir, binêre Haig û Öpengin: 2015).

FONOLOJÎ

Dengdêr

Dengdêrên KN û KBKYê ji heşt dengen pêk dihên: pênc heb dengdêrên dirêj (a, i, e, o, u) û sê heb dengdêrên kin (æ, ʊ, i). Di tabloya 2yan de dengdêrên Kurdî li gor AFNê (Alfabeya Fonetîk ya Navneteweyî) hatine dayîn. Ev heşt dengdêr di KN û KBKYê de hevpar in. Lê li hin cihan, sîstema dengdêran dibe ku sabît nebe. Wek mînak, fonemên *e* û *oyê* dibe ku bi halên xwe yên dirêj *i:* û *uyê* ve di nav guherînê de bin. Mesela, bêjeya “sor”ê dibe ku di hin hereman wekî /sur/ û hin cihan jî wekî /sor/ (di KBKYê de jî) bihê gotin. Dîsa bêjeya “anîn”ê dibe ku li hin hereman wekî /benæ/ û hin cihan jî wekî /bi:næ/ bihê gotin. Di KNa standard te ev her du bêje wekî /sur/ û /benæ/ dihêne qebûlîkirin.

Bêdeng

Di Kurdîya Navendî de 27 bêdeng hene (binêre Tabloya 3.). Her çiqas piranî van bêdengên xwedîyê çavkanîyeke Hînt-Ewropî bin jî, hin ji wan jî Erebî tînê: wekî bêdengên *q*, *ʕ* û *h* yên navên Erebî yên *Qadir*, *Abdullah* û *Hamîd*. Ji bilî du bêdengên, bêdengên Kurdî û yên Îngilîzî kêr zêde wekî hev in. Ya ewil, denga ewil ya bêjeyên Îngilîzî yên “that” û “think” in ku di Kurdî de tunene. Ya duyem, bêdenga *yyê* ye ku di bêjeya Fransî ya “dorier” de heye û bêdenga *xyê* ye ku di Almanî de di bêjeya “loch” de heye. Ev her du bêdeng di Îngilîzî de tunene lê di Kurdî de hene.

Tabloya 2.: Dengdêrên Kurdî yên di Kurdîya Navendî û ya Bakur de Hevpar

	Pêş	Navend	Paş
Girtî	i:	i	u, ʊ
Nîvgirtî	æ, e		o
Vekirî	a		

Tabloya 3.: Bêdengên Kurdîya Navendî

	Dulêvî (bilabial)	Lêvîdanî (Labiodental)	Didanî (Dental) / Alveolar	Kampiduyî (Palatoalveolar) /Palatal	Paştkaşî (Velar)	Zimanokî (Uvular)	Pharyn- geal	Gewrîyî (Glottal)
Stops û affricates	p, b		t, d	ç, j	k, g	q		ʔ
Xişok (fricative)		f, v	s, z	ʃ, ʒ	x, ɣ		ħ, ʕ	h
Difnî (Nasal)	m		n					
Approx- imants	w				y			
Tepok (flap), lerzok (trill)			r, ɾ					
rexkî (laterals)			l		ɭ			

Her çiqas sîstema dengdêran ya her du zaravayên mezin wekî hev bin jî, hin cudahîyên berçav di sîstema bêdengîyan ya her du zaravayan de hene. Bêdenga *vyê* di zaravayê KBKî de ji KNYê zêdetir e. Di heman demê de bêdenga *wyê* di KNYê de zêdetir e. Di gelek leksîkonan de *wya* KNYê, di KBKî de dibe *v*: *aw* (KN) *av* (KBK), *pêlaw* (KN) *pêlav* (KBK), *lêw* (KN) *lêv* (KBK), *şew* (KN) *şev* (KBK). Di KNYê de dengên alveolar ya tepok (flap) /r/ û ya lerzok (trill) /r/ ne tenê du deng in lê du fonem in jî; di asta fonemîk de ew cuda ne; wekî *ker* /kær/ û *keř* /kær/. Ew rewş di her du rexxîyan (lateral) de jî heye; rexxîya /l/ û ya /l/yê. Ev her du dengên nêzikî hevdu di gelek zimanan de hene, lê KBK û Îngilizî jî di nav de ev her du deng di asta fonemîk de nayên nîşandan. Yanê, di Îngilizî de hun dixwazin bi /l/ya sivik bêjin /blæk/ an jî bi /l/ya hişk bêjin /blæk/ wateya “black” (reş) naguhere. Lê di KNYê de ev her du deng wateyê diguherînin. *kel* (gir) ji *kele* (bûfalo) cuda ye, dîsa *gul* (gul) ji *gule* (Nexweşê cuzzamê) cuda ye.

Alfabe

Kurdî bi alfabeyên cuda ve hatine nivîsîn. Lê îro, piranî bi du formên ve dihê nivîsîn. Yek li ser alfabeya Erebî û Farisî hatiye avakirin û li Îran û Iraqê dihê bikaranîn. Li vir, em ê ji bo vê bêjin Kurdo-Erebîk. Alfabeya din wekî alfabeya Kurdo-Latînî dihê navkirin û bi piranî ji hêla Kurdên Ermenîstanê, ku li wê derê berê alfabeya Krîlî dihat bikaranîn, Kurdên Turkiyê û Sûrîyê ve dihê bikaranîn (Tabloya 4an û mînakên di dawî de binêre). Her wekî dihê texmînkirin, alfabeya Kurdo-Latînî dişibe alfabeya Tirkî. Tiştê balkêş ew e ku Kurdên Sûrîyê bi heman alfabeyê ve dinivîsin ku ev alfabe bi temamî ji alfabeya zimanê Erebî cudatir e ku li Sûrîyê domînat e.

Alfabeyên Kurdî

Zimanê Kurdî ji alfabeyeke hevpar û formeke standart mehrûm e. Du zaravayên standart hene: Kurmancî û Soranî. Soranî hem li Îranê û hem jî li Iraqê bi hin

cudahiyên ortografiyê ve bi alfabeya Farisî-Erebî ve dihê nivîsîn. Her çiqas di nivîsa Erebî û Farisî de alfabeya fonemîk bi piranî tenê bédengan nîşan bide jî, di nivîsa Kurdî de alfabeyeke modîfîyekirî dengdêran jî nîşan dide. Kurmancîya standart li Iran, Iraq û Sûriyê bi alfabeya Farisî-Erebî ve û li Turkîyê, Ermenîstanê û Sûriyê jî bi alfabeya Kurdî-Latînî ve dihê nivîsînê. Kurd xwedîyê gelek alfabe û şiklên nivîsan in, lewra ew li welatên cuda bi alfabe û şiklên nivîsên cuda ve dihê nivîsîn.

Di tabloya 4an de fonemên Kurdî bi AFN (Alfabeya Fonetîk ya Navneteweyî), Kurdo-Latînî û Kurdo-Erebîk ve hatine nîşandan. Li ber wan mînakên Kurdî û Îngilizî hatine dayîn da ku her dengêkî nîşan bide. Divê ev bihê gotin, dengdêra kin /i/ tenê di alfabeya Kurdo-Latînî de heye, wekî *min*, lê di alfabeya Kurdo-Erebîk de tune, wekî من (m+n). Ji aliyê din ve, stopa gewrîyî (?) ku berîya dengdêrên serê bêjeyê dihê, di alfabeya Kurdî-Latînî de tune ye. Yanê, bêjeya *erê* di alfabeya Kurdî-Latînî de wiha dihê nivîsîn “erê” lê di alfabeya Kurdo-Erebîk de bi vî awayî dihê nivîsîn: ئه رى (ʔ+e+r+ê). Dîsa her çiqas axêverên KBKî dengên ɣ û ʃ yê bi kar bînin jî, ew di alfabeya standart ya Kurdî-Latînî de tunene. Muhetemen ev ji ber bandora sîstema nivîsê ya Turkî ye. Du deng û tîpên di alfabeya Kurdî-Latînî de tunene ev in: lertzoka alveolar /r/ û velara rexi /h/. (ji bo mînakên Tabloya 4an binêre).

Tabloya 4.: Alfabe-yên Kurdî (HE: Hînt-Ewropayî; KBK: Kurdîya Bakur)

AFN	Kurdo-Latînî	Kurdo-Erebî	Dengê nêzik di Îngilizî de	Mînakên denga-yên bêjeyên Kurdî
ʔ	*	ئ	Dengê di navberan dengdêrên uh-oh de	azad ئازاد
a	a	ا	but, cut	ba, با
b	b	ب	brother	bira, برا
j	c	ج	jam	ciwan جوان
č	ç	چ	church	çem, چەم
d	d	د	dad	dû, دوو
æ	e	ه \ هه	had	de, ده
e	ê	ئ	bed	sê, سێ
f	f	ف	father	fêr, فێر
g	g	گ	garden	ga, گا
ɣ	x	غ	r ya Dorier (Fransî)	bax, باغ
h	h	ه - هی	honey	heval, هەفال
ħ	h	ح	Muhammed	Muhemmed, موحەممەد
ʃ	‘	ع	Alî (Ne HE ye)	Elî, عەلی
i:	î	ی	seed	sî, سێ
i	i	-	sit, bit	min, مین

k	k	ك	cake	kêk كێك
l	l	ل	label	lale لاله
l	l	ل	label	bal بـال
m	m	م	mother	min مـن
n	n	ن	no	na نا
o	o	و	door	bo بـو
p	p	پ	pet	pare پـاره
q	q	ق	Quran (Ne HE ye)	Qur'an قورئان
r	r	ر	red	rê رـی
r	ř	ر	r ya xişok	keř کـهـر
s	s	س	simple	serma سـەرما
ş	ş	ش	shed	şer şـەر
z	j	ژ	pleasure	jîyan جـیان
t	t	ت	telephone	telefon تـهـلـفـۆن
u	u	و	put	Kurdî کوردی
u	û	وو	boot	dûr دـۆر
v	v	ف	vowel	govar گـۆـفـار
w	w	و	wind	wane وانه
x	x	خ	loch	xak خـاک
y	y	ی ، یی	yellow	yek یـهـک
z	z	ز	zebra	zengin زـهـنگـین
ž	j	ژ	pleasure	jin جـین

Morfolojî

Di KNYê de navdêr di sê halan de ne: Rasterast, nedîyar û dîyar. Di halê rasterast de navdêr ti patîkel (wekî a, an, the yên Îngilîzî) an jî gire nastînin. Ev aspekta genrîk û forma leksîkî ya navdêrê ye (wekî hengwîn şîrîn e). Halê nedîyar wekî “a” û “an” a Îngilîzî bi paşgira *êkê* ve dihê dîyarkirin û eger navdêr bi dengdêrekê biqede ev dibe *yek*: kuřêk, kiçêk, mamostayek. Halê dîyar jî bo navdêrên bi *e* û *a* yê ve diqedîn paşgira *ke* û jî bo hemû navdêrên din paşgira *ekeyê* distînin: piyawekê, kurekê, derwazekê (pire), çîyake, Hewlêrîyekê, rêyekê, dêyekê (gund), şûyekê (mêr).

Navdêr bi paşgira *anê* ve dibin pirjimar. Navdêrên bi bédengan ve diqedin *an* û yên dengdêran ve diqedin jî bi *yanê* ve dibin pirjimar. Ji bo navdêr hem bibe dîyar hem jî bibe pirjimar, li gor tîpa dawî ya navdêrê paşgirên *ekan* û *yekan* li navdêrê zêde dibe. Wekî mindal > mindalan, dê (gund) > dêyan, mindaleke > mindalekan, dêyekê (gund) > dêyekan.

Cînavkên Şexsî

Wekî di Tabloya 5an de hatîye nîşandan şeş cînavkên şexsî hene.

Wek mînak, *min mamostam*, *to qutabî(t)*, *ême Kurdîn*, *êwe Amrîkîn*.

Tabloya 5.: Cînavkên Şexsî

Cînavkên Şexsî	
Yekjimar	Pirjimar
min	ême
to	êwe
ew	ewân

Tabloya 6.: Cînavkên Xwedîtîyê

Yekjimar	Pirjimar
-im	-man
-it	-tan
-î/y	-yan

Xwedîtî bi paşgiran ve dihêne çêkirin ku li navdêran zêde dibin. Wexta di rewşa rasterast de li navdêran dihêne zêdekirin dengên di tabloya 6an de derdixin.

Mesela, *kitêbim*, *kitêbî*, *kitêbman*, *kitêbtan*, *kitêbyan*. Ev paşgir di heman demê de dikarin di halê nedîyar de jî li navdêran bîn zêdekirin. Wek mînak, *kitêb+êk+im* (kitêbeke min) (halê nedîyar) û *kitêb+eke+m* (kitêba min) (halê dîyar).

Nîşander

Nîşanderên Kurdî ev in: *eme* (ev, vî, vê), *ew* (ew, wî, wê), *emane* (ev, van), *ewane* (ew, wan). Wek mînak, *eme kitêb e* (Ev kitêbek e), *ewe baş e* (Ew baş e). Wexta nîşander wekî rengdêrên nîşanê dihêne bikaranîn û navdêrê modîfîye dikin, dîsa ev nîşander dihêne bikaranîn. Navdêr di navbera her du perçeyên van nîşanderan de dihê bikaranîn: *em piyawê* (ev mîrik, vî mîrikî), *ew jine* (ew jinik, wê jinikê). Dîsa di vî avanîyê de paşgira pirjimariyê jî nîşander radibe û li navdêran zêde dibe: *emane hatin* (Ev hatin) lê *em kesane hatin* (Ev kes hatin).

Avanîya Îzafeyê di Rewşa Xwedîtî û Centîfê de

Îzafe “of” a îngilîzî ye. Di Kurdî de dengdêra “î” her du aliyên avanîya cenetîfê girê dide, wek mînak, *utombêlî min*, *utombêlî to*. Lê wexta navdêr bi dengdêra *ayê* diqede, dengdêra *î* /*iya* îzafeyê dibe *yî*; wek mînak, *şorêbî-yî tenya* (dara bîyê ya tenê). Wexta navdêr bi dengdêrên din ve diqedin îzafe dibe *y*; wekî *mamostay min*, *dêy ewe* (gundê we), *beşey ême* (cilên me), *mûy to*.

Rengdêr

Avanîya herî berbelav ya ravekên rengdêrî ev e: navdêr+î (îzafe) + rengdêr. Wek mînak, *kiçêkî wirya* (keçeke jîr), *filmêkî xoş* (filmeke xweş). Her çiqas pêkan be lê ne berbelav be jî rêza vê avanîyê dibe ku berevajî be: rengdêr+e+navdêr wekî *şorejin* (jinkok). Wexta ev avanî hate bikaranîn navdêr hevedudanî dihê nivîsîn: *şengebêrî* (bêrîvana rindik) yan jî *kerepîyaw* (mêrikê ker).

Payeya rengdêran bi zêdekirina paşgiran li rengdêran ve dihê çêkirin: *tir* ji bo payeya berawirdkirinê (comparatives) (wekî “er” û “more” a Îngilizî) û *tirîn* jî ji bo payebalayê (superlatives) (wekî “-st” û the most” a Îngilizî) dihê bikaranîn: *xêratîr* (leztir), *xêratîrîn* (leztirîn), *cuwantîr*, *cuwantîrîn*.

Hoker bi piranî tenê di formekê de ne û nakevine formên din. Lê piranîya wan bi zêdebûna paşgira *ane* an jî bi pêşgira *beyê* li bêjeyê ve çê dibin: *zîrekane*, *salane*, *be xêrayî* (bi lezî).

Daçek

Di kurdî de pêşdaçek, paşdaçek û bazinedaçek hene. Pêşdaçekên pir dihêne bikaranîn *le*, *wek*, *le ser*, *pêş*, *paş* in. Gelek pêşdaçek ji bo wate bistînin, pêdivîya wan bi paşdaçekan hene. Wek mînak, *le Kurdistan* dihê wateya (li Kurdistanê), *lê le Kurdistan ewe* dihê wateya (Ji Kurdistanê). Mînaekeke din bi vî awayî ye, *le ew kate da* (di wê demê de), *lê le ew kat ewe* (ji wê demê). Bazinedaçek ew daçek in ku li her du aliyê yekîtiya bêjeyî dihêne bikaranîn. Di Îngilizî de zêde berbelav nînin, lê di kurdî de gelek berbelav in. Jêbirîna aliyê bazinedaçekê dibe ku meneyê bi awayekî berbiçav ji holê raneke. Mesela meneya van her du frazan hema bêje wekî hev e: *le ew kate da* (di wê demê de) û *ew kat* (wê demê). Lê dibe ku rakirina daçekê wateyê bi awayêke cîddî biguherîne: wekî *ew kat ewe* (ji wê demê vir ve) ji *ew kat* (wê demê) cudatir e û *kat ewe* tu wateyeke xwe tune.

Jîmarên Resen

Ev gelek nêzikê jîmarên Farisî ne. Wexta bi alfabeya Kurdo-Latînî dihên nivîsîn, ku bi piranî bi Kuramancî dihên nivîsîn, wekî Îngilizî ye. Lê wexta bi alfabeya Kurdo-Erebî dihên nivîsîn, jimar wekî di taboloya 7an de dihên nivîsîn.

Jimar berîya wan navdêran dihên nivîsîn ku wext û jîmaran nîşan didin: *dû roj*, *sê saî, no mang, yek saî, de car*.

Jîmarên rêzî jî jîmarên resen dihêne çêkirin ku ev jîmarên resen wexta bi bîdengê bîqedê paşgira *-amê* û wexta bi dengdêrekê diqedê jî paşgira *hemê* distîne ku di tabloya 8an de hatine nîşandan. Rojên hefteyê bi vî awayî ne: *Şemme*, *Yekşemme*, *Dûşemme*, *Sêşemme*, *Çarşemme*, *Pêncşemme*, *Heynî/Cum'e*.

Demsal ev in: *behar*, *hawîn*, *payîz*, *zistan*. Meh ev in; *xakelêwe* (Navbera 21ê adarê û 20ê nîsanê), *gulan* (Navbera 21 nîsanê û 20ê gulanê), *cozerdan* (Navbera 21ê gulanê û 20ê hezîranê), *pêşpeş*, *gelawêj*, *xwermanan*, *rezber*, *xezeşwer*, *sermawez*, *berfanbar*, *rêbendan*, *reşeme*.

Tabloya 7.: Jimarên Resen

Îngilîzî	Kurdî	کوردی	کوردی
0	sîfir	سفر	۰
1	yek	یەك	۱
2	dû	دوو	۲
3	sê	سێ	۳
4	çar	چار	۴
5	pênc	پنج	۵
6	şêş	شەش	۶
7	fievit	هەوت	۷
8	heşt	هەشت	۸
9	no	نۆ	۹
10	de(h)	دە	۱۰
11	yazde	یازدە	۱۱
12	diwazde	دوازدە	۱۲
13	sêzde	سێزدە	۱۳
14	çarde	چاردە	۱۴
15	pazde	پازدە	۱۵
16	şazde	شانزدە	۱۶
17	fievde	هەفدە	۱۷
18	hejde	هەژدە	۱۸
19	nozde	نۆزدە	۱۹
20	bîst	بیست	۲۰
21	bîs u yek	بیست و یەك	۲۱
22	bîst u dû	بیست و دوو	۲۲
30	sî	سی	۳۰
31	sî u yek	سی و یەك	۳۱
40	çil	چل	۴۰
50	penca	پەنجە	۵۰
60	şest	شەست	۶۰
70	hefta	هەفتا	۷۰
80	heştta	هەشتا	۸۰
90	newed	نەهەد	۹۰

100	sed	سەد	١٠٠
101	sed u yek	سەد و یەک	١٠١
200	dûsed	دوو سەد	٢٠٠
1000	hezar	هەزار	١٠٠٠
1101	hezar u sed u yek	هەزار و سەد و یەک	١١٠١

Tabloya 8.: Jimarên Rêzîn

Îngilîzî	Kurdî	Îngilîzî	Kurdî
1st	yekem	7th	fiewtem
2nd	dûhem	8th	heştem
3rd	sêhem	9th	nohem
4th	çiwarem	10th	dehem
5th	pêncem	11th	yazdehem
6th	şeşem	12th	duwazehem

Morfolojîya Lêkerî

Sê cure lêkerên Kurdî hene: lêkerên xwerû (wekî *kirdin* [kirin]), lêkerên pêkhatî ku bi pêşgirekê ve dihêne çêkirin (wekî *der kirdin* [derxistin]) û lêkerên kompleks. Lêkerên kompleks ji lêkereke rader û ji navdêr an jî rengdêrekê pêk dihên (wekî *kar kirdin* (kar kirin), *çak kirdin* (çê kirin)). Di Kurdî de dem, têperî û teneperî, deng, rawe, xwîyang û hejmar li ser lêkeran dihên xwîyanê. Niha em ê li ser çar heb ji van lêkeran bisekinin.

Dem

Bereksê Farisî û Îngilîzî di Kurdîya Navendî de dema bê ya rêzimanî tune (forma dema bê ya lêkeran tune). Dîsa wekî “will” û “shall” a Îngilîzî, tu lêkerên alîkar tune ku dema bê nîşan bidin. Di şûna wê de forma dema niha bi hokerekê ve dihê bikaranîn (wekî *deřom* “Ez diçim” lê *sibeynê deřom* “sibê diçim”). Bêyî nîşandereke demî, wekî “paşê”, “sibê” an jî “pey du saetan” an jî bêyî ku ji konteksê bihê fêmkirin, kesek nikare ji wateya *deřom* fêmkirî bike ka gelo ew dihê wateya “ez ê biçim” an jî “ez diçim”. Di dema niha de hemû lêker wekî hev dihêne kişandin (yanê, *de+koka lêkerê+paşnûsek*). Nûsekek bi awayeke zela ne bêtêyê e ne jî gireyê e, wekî “I’ll” a Îngilîzî ya di “I’ll go home” (Ez ê biçim malê) an jî “I can’t” ya Îngilîzî ya di “I can’t do that” (Ez nikarim wê bikim). Nûsekên pey kokan dihên mîna “I’ll” wekî naşnûsek dihêne navkirin. Paşnûsekên di Soranî de yên ku di dema borî de dihêne bikaranîn di Tabloya 9an de hatîne dayîn.

Tabloya 10an kişandina lêkera *royîştin* (çûn) ya teneper nîşan dide. Koka lêkerê *ro* ye û bi dengdêrekê ve diqede (Not: “o” diguhere “w” yê wexta dengdêrek pey wê dihê).

Tabloya 9.: Paşnûsek ji bo Kîşandina Dema Niha

Kokên bi dengdêran diqedin		Kokên bi bêdengên diqedin	
Yekjimar	Pirjimar	Yekjimar	Pirjimar
-m	-yn	-im	-în
-y(t)	-n	-î(t)	-in
-a(t)	-n	-ê(t)	-in

Tabloya 10.: Kîşandina Lêkera Royîştinê (Çûn)

	Yekjimar		Pirjimar	
Şexsê Yekem	<i>deřom</i>	diçim	<i>deřoyn</i>	Em diçin
Şexsê Duyem	<i>deřoy(t)</i>	diçî	<i>deřon</i>	Hun diçin
Şexsê Sêyem	<i>deřwa(t)</i>	diçe	<i>deřon</i>	Ew diçin

Neyînîya lêkerê bi guherîna pêşgira *de* yê bo pêşgira *nayê* çê dibe: *nařom* (naçim), *nařoy(t)* (naçî), *nařwa(t)* (naçe), *nařoyn* (Em naçin), *nařon* (Hun naçin), *nařon* (Ew naçin).

Tabloya 11an kîşandina lêkera *bîstinê* (bihîstin) nîşan dide ku koka wê bi bêdengê diqede. Neyînîya *bîstinê* (bihîstin) wekî ya *royîştinê* ye: *nabîsim*, *nabîsî(t)*, *hwêd*. Tabloya 12an du lêkerên din dide ji bo nîşandana kîşandina lêkeran ya dema niha: lêkera *kirdin* (kirin) ku koka wê *ke* ye û lêkeran *bînîn* (dîtin) ku koka wê *bîn* e.

Tabloya 11.: Kîşandina Lêkera Bîstinê (bihîstin) ku koka wê bi bêdengê diqede

	Yekjimar		Pirjimar	
Şexsê Yekem	<i>debîsim</i>	dibihîsim	<i>debîsîn</i>	Em dibihîsin
Şexsê Duyem	<i>debîsî(t)</i>	dibihîsî	<i>debîsin</i>	Hun dibihîsin
Şexsê Sêyem	<i>debîsê(t)</i>	dibihîse	<i>debîsin</i>	Ew dibihîsin

Tabloya 12.: Kîşandina Lêkeran di Dema Niha de

	Yekjimar		Pirjimar	
Şexsê Yekem	<i>dekem</i>	dikim	<i>dekeyn</i>	Em dikin
Şexsê Duyem	<i>dekey(t)</i>	dikî	<i>deken</i>	Hun dikin
Şexsê Sêyem	<i>deka(t)</i>	dike	<i>deken</i>	Ew dikin
Şexsê Yekem	<i>debînim</i>	dibînim	<i>debînin</i>	Em dibînin
Şexsê Duyem	<i>debînî(t)</i>	dibînî	<i>debînin</i>	Hun dibînin
Şexsê Sêyem	<i>debînê(t)</i>	dibîne	<i>debînin</i>	Ew dibînin

Demên Borî

Di Kurdîya Navendî de nêzîkî deh rê hene ji bo kişandina lêkeran di dema borî de. Li vir em ê tenê kişandina çar heb demên borî yên herî berbelav bidin: dema borîya têdeyî, dema borîya berdest, dema borîya nadîyar û çîrokîya dema borîya têdeyî. Ev form li gor têperbûn an jî teneperbûna lêkerê cuda dihên kişandin. Tabloya 13 û 14an kêşana lêkera têper *bîstin* (bihîstin) û lêkera teneper *çûn* nîşan dide.

Tabloya 13.: Kişandina Dema Borî: Lêkerên Têper

	Dema Borîya Têdeyî	Dema Borîya Berdest	Dema Borîya Nedîyar	Çîrokîya Dema Borîya Têdeyî
Şexsê Yekem yê Yekjimar	<i>bîstim</i> (min bihîst)	<i>dembîst</i> (min dibihîst)	<i>bîstûme</i> (min bihîstîye)	<i>bîstibût</i> (min bihîstibû)
Şexsê Duyem yê Yekjimar	<i>bîstit</i> (te bihîst)	<i>detbîst</i> (te dibihîst)	<i>bîstûte</i> (te bihîstîye)	<i>bîstibût</i> (te bihîstibû)
Şexsê Sêyem yê Yekjimar	<i>bîstî</i> (wê/wê bihîst)	<i>deybîst</i> (wî/wê dibihîst)	<i>bîstûye</i> (wî/wê bihîstîye)	<i>bîstibûy</i> (wî/wê bihîstibû)
Şexsê Yekem yê Pirjimar	<i>bîstiman</i> (me bihîst)	<i>demanbîst</i> (me dibihîst)	<i>bîstûmane</i> (me bihîstîye)	<i>bîstibûman</i> (me bihîstibû)
Şexsê Duyem yê Pirjimar	<i>bîstitan</i> (we bihîst)	<i>detanbîst</i> (we dibihîst)	<i>bîstûtane</i> (we bihîstîye)	<i>bîstibûtan</i> (we bihîstibû)
Şexsê Sêyem yê Pirjimar	<i>bîstyan</i> (wan bihîst)	<i>deyanbîst</i> (wan dibihîst)	<i>bîstûyane</i> (wan bihîstîye)	<i>bîstibûyan</i> (wan bihîstibû)

Tabloya 14.: Kişandina Dema Borî: Lêkerên Teneper

	Dema Borîya Têdeyî	Dema Borîya Berdest	Dema Borîya Nedîyar	Çîrokîya Dema Borîya Têdeyî
Şexsê Yekem yê Yekjimar	<i>çûm</i> (çûm)	<i>deçûm</i> (diçûm)	<i>çûm</i> (çûme)	<i>çûbûm</i> (çûbûm)
Şexsê Duyem yê Yekjimar	<i>çûy(t)</i> (çûyî)	<i>deçûy(t)</i> (diçûyî)	<i>çûy(t)</i> (çûyî)	<i>çûbûy(t)</i> (çûbûyî)
Şexsê Sêyem yê Yekjimar	<i>çû</i> (çû)	<i>deçû</i> (diçû)	<i>çûwe</i> (çûye)	<i>çûbû</i> (çûbû)
Şexsê Yekem yê Pirjimar	<i>çûyn</i> (em çûn)	<i>deçûyn</i> (em diçûn)	<i>çûyn</i> (em çûne)	<i>çûbûyn</i> (em çûbûn)
Şexsê Duyem yê Pirjimar	<i>çûn</i> (hun çûn)	<i>deçûn</i> (hun diçûn)	<i>çûn</i> (hun çûne)	<i>çûbûn</i> (hun çûbûn)
Şexsê Sêyem yê Pirjimar	<i>çûn</i> (ew çûn)	<i>deçûn</i> (ew diçûn)	<i>çûn</i> (ew diçûne)	<i>çûbûn</i> (ew çûbûn)

Dengê Tebatî

Di gelek rewşan de dengê tebatî bi lêzêdekirina paşgira *-rê* û *-ra* li koka dema niha ve çê dibe. Dengê tebatî yê dema niha bi vî awayî çê dibe: *de+koka dema niha+rê*: wekî *dexurê* (dihê xwarin) an jî *denûsrê* (dihê nivîsîn). Dengê tebatî yê dema borîya têdeyî bi koka dema niha û bi paşgira *-ra* ve çê dibe: wekî *xura* (hat xwarin) an jî *nûsra* (hat nivîsîn). Dengê tebatî yê dema borîya nedîyar bi koka dema borî ya têper û bi paşgirên *-ra+w/we* ve çê dibe: wekî *xurawe* (hatîye xwarin) an jî *nusrawe* (hatîye nivîsîn). Wekî dawî, dengê tebatî yê çîrokîya dema borîya têdeyî bi koka dema borî ya lêkerê û bi paşgirên *-ra+bû* ve dihe çêkirin: wekî *xurabû* (hatibû xwarin) an jî *nusrabû* (hatibû nivîsîn). Bi vê mijarê ve eleqedar, divê behsa du tiştan jî bihê kirin. Ya ewil, hemû dengên tebatî yên li vê derê hatine behskirin bi şexsê sêyem yê yekjimar hatine kişandin. Ya duyem, wekî hemû rêzimanan (wekî lêkerên nerêzikî yên Îngilizî), di rêzimana Kurdî de jî hin nerêzikî hene di avakirina dengê tebatî de.

Raweya fermanî bi pêşgira *bi* û koka lêkerê ve dihe çêkirin. Wekî mînak, lêkera *royîştin* (çûyîn) ku koka wê *ro ye*, di raweya fermanî de dibe *biro*. Neyînîya raweya fermanî bi pêşgira *me* û koka lêkerê ve dihe çêkirin: *me-ro* (neçe), *me-çû* (meçe). Di lêkerên complex (du perçe) de pêşgira raweya fermanî dikeve navbera her du bêjeyan: wekî *karkirdin* (kar kirin) dibe *karbike* (kar bike).

Lêkerên pêkhatî bi lêkerekê (wekî *xistin*) û pêşgirekê (wekî *da*) dihen çêkirin, wekî *daxistin* (girtin). Wekî mînak, *Dûkandareke dûkanekey daxist* (Dikandêr dikan girt). Dîsa heman lêker dibe ku bi pêşgireke din ve (wekî *leser kirdin* (li xwe kirin) an rengdêrekê ve (wekî *çak* [baş] kirdin (kirin); *çak* kirdin (baş kirin)) û an jî bi navdêrekê ve (wekî *hawar kirdin* (hawar kirin) bibe yek û bibe lêkerekê din.

Sentak

Ne wekî rêza bêjeyan kirde-lêker-bireser ya Îngilizî, Kurdî xwedîyê vê rêza bêjeyan e: kirde-bireser-lêker. Ev rêz bi tabetî jî bo lêkerên têper rast e ku ev lêker xwedîyê bireserekê ne: wekî “xwarin”, “ajotin”, “tevdan”. Bereksê van lêkeran lêkerên teneper xwedîyê bireserekê nînin: wekî “razan”, “kenîn” û “çûn”. Kesek dikare “biçe” lê nikare tiştek yan jî kesek “biçe” bike (wekî *min sêwêk dexom* (ez sêvekê dixwim) an jî *ew dengêkî bîst* (wî dengêk bihîst). Ne her wext lê bi piranî, hokerên demî û yên rewşî berîya lêkerî dihen, lê hokerên cihî pey lêkerê dihen: *em-ro deçim bo bazar* (îro diçim bazarê), *Shaho le nekaw pêkenî* (Şaho nişkava kenî), *Shaho be pele çû bo fêrge* (Şaho bi ecele çû dibistanê). Wextê hemû perçeyên hevokê di nav hevokê de hebin, avanîya hevokê ya herî berbelav ev e: Hokerên demî - kirde - hokerên rewşî - lêker - hokerên cihî: *em-ro, Shaho be pele çû bo bazar* (îro şaho bi ecele çû bazarê). Di dema niha da nîşankera kirdeyê li ser lêkerê dihe nîşandan: *min Shaho debînim* (Ez Şaho dibînim). Lê di demên borî, hevokên têper

de nîşankera kirdeyê li ser bêjeya berîya lêkerê zêde dibe: *Pêrê, Shahom dît* (Pêr min Şaho dît). Eger pirsê wê hevokê bihê pirsîn, wê bersiv ev be; *pêrê dît* (min pêr dît) an jî dikare wiha be: *Pêrê dîtîm* (min pêr dît).

Hevokên Kurdî dikarin bi du awayan di nav têkilîyê de bin: hevokên hevseng û yên bînseng. Hevokên hevseng bi hatina ber hev ve û bi gihanekên hevseng ve dihên girêdan. Mînakê jî bo ya ewil: *Şofîreke devezî, silawî kird, duway çak u xoşî danîşt, duway awî kird, gutî: Tînû me, gelêk*. (Ajo van daket, silav da, xal xatir pirsî, av xwest, got: tî me, gelek).

Hevokên Hevseng

Her çiqas di zimanê rojane de kêm be jî, gihanek jî ji bo girêdana hevokên hevseng dihêne bikaranîn. Gihaneka herî berbelav paşnûseka =*uyê* ye. Gihanekên din: *yan-yan, belam* (lê), *eger an jî bêtû: min çûm u danîştîm* (Ez çûm û min got), *yan min deçim yan ew deçêt* (yan ez diçim yan jî ew), *min çûm, belam ew nehat* (ez çûm, lê ew nehat), *bêtû neye, minîş naçim* (Eger tu neyê, ez jî naçim). (Not: paşnûseka îş dihê wateya “jî”, nexwe *minîş* dihê wateya “min jî / ez jî”).

Hevokên Bînseng

Hevokên temamker, yên peywendîyê û yên hokerî bi gihaneka *ke* (ku) ve dihêne çêkirin. Gihanekên hevedudanî yên ku *keyê* bi kar dihînin jî ev in: *her ke, be mercêk ke* (bi mercê ku). Gihanekên hevokên bînseng yên din ev in: *ta/heta, taekû/hetawekû* (da ku/heta ku), *bêtû/eger* (eger).

Vokubularî / Bêje

Her du zaravayên Kurdî, KN û KBK bi gelek devokên xwe ve bêjeyên xwe zêde kirine. Lê dîsa jî, di Kurdîya dihê axaftin de hêj jî gelek bêjeyên qerzkirî hene ku ji zimanên Erebi, Farsi û Tirkî hatine standin. Kurdîya standart, bi zanebûn û bi awayekî berbiçav, bi taybetî li Iraqê, zimanê xwe ji bêjeyên qerzkirî, bi taybetî ji Erebi paqij kirîye. Di salên dawî de di şûna Erebi de, ji zimanên Ewropayî bi taybetî ji Îngilîzî jî bo medya û pirtûkên dibistanê bêje dihêne qerzkirin. Bêjeyên wekî *tolerans* “tolerance”, *sponser* “sponsor”, *sîvîl* “civil”, *festîval* “festîval” û *kam-peyn* “campaign” niha gelek berbelav in. Dîsa meriv dikare rastî gelek gotinan bihê ku bi temamî wekî Îngilîzî ne: wekî navê programên televîzyonê (wekî *Top Story; Style*), navê apartmanan (wekî *Naz City*) û hwd.

Li vir em ê hin bêje û gotinên Kurdî bidin yên ku di KN û KBK yê de hevpar in. Ji bo tevlihevî çê nebe, di bêjeyên ne wekî hev de, em ê ji bo Kurdîya Navendî (N) û ji bo Kurdîya Bakurê jî (BK) binivîsin:

erê, na, fermû (N) / *fermo* (BK), *spas, ser, dest, çaw* (N) / *çav* (BK), *mû, kezî, lût/kepo* (N) / *poz³* (BK), *lêw* (N) / *lêv* (BK), *kon* (N) / *kevn* (BK), *nan, aw* (N) / *av* (BK), *kiç* (N) /

3 Kepî di kurmancî de jî heye (Nota wergêr)

keç (BK), kuř (N) / kuř an jî xort (BK), jin, pîyaw (N) / mêr (BK), bira, xuşk (N) / xuşk an jî xwîşk (BK), bab/bawik (N) / bab an jî bav (BK), dayik, gul (N) / gul (BK), asman (N) / asîman (BK), herd (N) / erd (BK), roj, şew (N) / şev (BK), xanû (N) / xanî (BK), mal (N) / mal (BK), dar, şekir, şîrîn/şîrîn, bîrsî (N) / bîrsî an jî birçî (BK), tînû (N) / tî (BK), pîş (N) / pîş an jî qîrêjî (BK), pak, xew, mandê (N) / mandî (BK), kem (N) / kê (BK), gelêk (N) / gelek (BK); xebat, azadî, silaw (N) / silav (BK), be xêr hatî (N) / bi xêr hatî (BK), to çonî? (N) / tu çawan î an jî tu çawa yî? (BK), min baş im (N) / ez baş im (BK), spas, to çi dekey? (N) / tu çi dikî? (BK), malaŭa (N) / malava (BK) xuwa hafiz (N) / bi xatirê te an jî bi xatira te (BK), min Kurd im (N) / ez Kurd im (BK), min xwendkar im (N) / ez xwendekar im (BK), min mamostam (N) / ez mamosta me (BK), beyanî baş (N) / sipêde baş (BK), roj baş, şew baş (N) / şev baş (BK), baş e, baş nîye (N) / baş nîne yan jî ne baş e (BK).

Metna Mînak

Tabloya 15an ji çîrokekê hatîye wergirtin ku ji hêla axêvereke Kurdî ya ji Suleymanîyeya Kurdîstana Iraqê ve hatîye gotin. Metn bi KNYê ye, lê hem bi alfabeya Kurdo-Erebî hem jî bi ya Kurdo Latînî hatîye nivîsîn (Ji Wahby û Edmonds 1966, 176-179 hatîye standin.)

Tabloya 15.: Metna Mînak, bi Du Alfabeyan, bi Wergera Kurmancî ve

Bextyar u Bedbext dû bira bûn le dêyek da	بەختیار و بەدبەخت دوو برا بوون لە دێیەک دا
Bextyar û Bedbext du bira bûn li gundekî.	
Rojek rojan biyaryan da ke biyon bo şaran, pare peyda biken; we her bo sibeynê serî xoyan helgirt u pêkewe kewtne rê ...	رۆژێک رۆژان بیریاریان دا کە بیرون بۆ شاران، پارە پەیدا بکەن؛ وە هەر بۆ سێبەینی سەری خۆیان هەلگرت و پێکەوه کەوتنە رێ...
Rojek biryar dan bo biçine bajaran, pere qezenc bikin; û roja din serê sibê serê xwe hildan û ketine rê...	
Bo nîweŕo geyiştine ser kanî u awêk.	بۆ نیوەرۆ گەیشتنە سەر کانێ و ئاوێک.
Nîvroyê gîhiştine ser kanîyek û avekê.	
Wityan, "Ba lêre wiçanêkî bo bideyn u nanî nîweŕoy lê bixoyin", we danîştin le giwêy kanîyek.	وتیان [گوتیان]، "با لێره وێچانێکی بۆ بدەین و نانێ نیوەرۆی لێ بخۆین"؛ وە دانێشتن لە گۆی کانێیەک.
Gotin, "Em li vê derê bêhna xwe vedin û nanê nîvroyê bixwin"; û rûniştin ber kanîyekê.	
Înca Bedbext rûy kirde Bextyar: "Bextyar, ba bo nîweŕo têşûyekey to bixoyin, têşûyekey minîş bo êwarêman	ئێنجا بەدبەخت ڕووی کردە بەختیار؛ "بەختیار، با بۆ نیوەرۆ تێشووێه کەئۆ بخۆین، تێشووێهکەئێ منیش بۆ ئێوارێمان
Paşê Bedbext li Bextyarî zivirî; "Bo xwarina nîvroyê em para te bixwin, para min jî bo êvarê ...	
Bextyar desesîrekey piştî xoy kirdewe, we le ser erzekey raxist.	بەختیار دەسەسەرەکەئێ پێشتی خۆی کردەوه، وە لە سەر ئەرزمەکەئێ راخست.
Bextyar egala pišta xwe vekir û li ser erdê raxist.	

Sa her çîyekî tiya bû xwardyan, we hendê boy hesanewe u kewtnewe rê.	سا هەر چێهه‌ی تیا بوو خواردیان، وه ههندێ بۆی هسانه‌وه و کهوتنه‌وه رێ.
Her tiştên tê de bû xwarin û bêhna xwe vedan û ketine rê.	
Êware be ser hat.	ئێواره به‌سه‌ر هات.
Êvar bi ser wan de hat.	
Hêşta awayî dût bû, geyîştne dûrêyanêk, kanî u awakî lê bû.	هێشتا ئاوا‌یێ دوور بوو، گه‌یشتنه‌ دوورنیانێک، کانێ و ئاوێکی لێ بوو.
Gund hêj dût bû, gihiştine durêyekê ku kanî û avek lê bû.	
Em care Bextyar rûy kirde Bedbext u wîfî (/gufî): “Bedbext, min zorim bîrsîye; wa diyar awayîş zor dût e; ba lêre danîşîn, şew bikeyn, încâ ekewînewe (/dekewînewe) rê.	ئهم جاره به‌ختیار رووی کرده به‌دبه‌خت و وتی [اگو‌تی]؛ ‘به‌دبه‌خت، من زۆرم بیرسییه‌؛ وا دیاره ئاوا‌ییش زۆر دووره‌؛ با لێره دانیشین، شه‌و بکه‌ین، ئینجا ئەکه‌وینه‌وه [دکه‌وینه‌وه] رێ.
Vê carê Bextyar vegerîya Bedbext û gotîyê: “Ez pir birçî me; wa diyar e gund gelek dût e; li vir em rûnin, şeva xwe derbas bikin, paşê bikevine rê.	
Bextyar wîfî (/gotî): “Hew, be Xwa, min le têşûwekem beşî to nadem, her beşî xom eka (/deka).	به‌ختیار وتی [اگو‌تی]؛ ‘هه‌و، به‌ خوا، من له تێشه‌وکه‌م به‌شی تو نادهم، هه‌ر به‌شی خۆم ئەکا [اده‌کا].
Bextyar gotê: “Hew, bi Xwedê, ez ji xwarina xwe para te nadim, ew hemû têra min bike.	
Bextyar, ke em napiyawîyey dî, kas bû, we her ewendey pê kira bilê: “ke wa bû, Bedbext, îtir mn hawrêy bedsirîştêkî wekû to nakem; lem dû rûye yekêk helbijêre, minîş ewî tîryan egrim (/degrim)”.	به‌ختیار، که ئهم ناپیاو‌ییه‌ی دی، کاس بوو، وه هه‌ر ئه‌وه‌نده‌ی، پێ کرا بلێ؛ ‘که‌ وا بوو، به‌دبه‌خت، ئیتیر من هه‌وارێی به‌دسرس‌تێکی وکه‌و تو ناکهم؛ لهم دوو ر‌ییه‌ یه‌که‌ک هه‌لبێژه‌، منیش ئه‌وی تریان ئەگرم [اده‌گرم].’
Bextyar, ku ev bêbextîya wî dît, matmayî ma û tenê karî jê re wiha bêje: «ku wiha be, Bedbext, êdî ez hevîrêyê bi bêbextekî wekî te re nakim; ji van her du rêyan yekê hilbijêre, Ez ê jî ya dîn bigirim”.	
Bedbext rêgayekyanî bo xoy helbijard, Bextyarîş milî rêgekey tirî girt u lêk ciwê bûnewe.	به‌دبه‌خت ر‌یگایه‌کیانی بۆ خۆی هه‌لبێژارد، به‌ختیاریش ملی ر‌یگه‌که‌ی تری گرت و لێک چوێ بوونه‌وه.
Bedbext rêyek ji bo xwe hilbijart, Bextiyar jî rêya dinê girt û ji hev cuda bûn.	
Bextyar ke tarîkî be ser da hat tûşî aşekonêk bû ...	به‌ختیار که تاریکی به‌سه‌را دا هات تووشی ئاشه‌کو‌نێک بوو ...
Bextyar ku tarî bi ser de hat rastî aşekve nekê hat.	
Ewendey pê neçû şêrêk hate jûrewe... le paš ew gurg kirdî be jûra ... we rêwî geyîşt.	ئه‌وه‌نده‌ی پێی نه‌چوو شه‌رێک هاته ژووره‌وه ... له‌ پاش ئه‌و گورگ کردی به‌ژوورا ... وه ر‌یوی گه‌یشت.
Pir wext ser de neçû, şêrek hate hundir ... pey wî gur kete hundir ... û rovî gihişte hundir.	
... Şêr rûy kirde rêwî: “... demêke hiç deng u basêkt bo negêrawmetewe”.	... شه‌ر رووی کرده ر‌یوی؛ ‘... دهمێکه هه‌یج ده‌نگ و به‌سێکت بۆ نه‌گێراوه‌مه‌وه.’
Şêr berê xwe da rovîyî: “... demek e tu qet xeberekê ji bo min nayînî”.	

Rêwî wîfî (/gutî): “qurban, ... mişkêk heye lem aşe kone da, diwanze dînari zêrî heye; hemû sibeynê, ke xor ekewêtewe (/dekewêtewe) aşekewe, em miške em zêrane dênetê derewe, le ber xoreke řayan exa (/dexa) w yaryan pê eka (/deka)...	رێوی وتی [اگوتی]؛ `قوربان، ... مشکێک ههیه لهم ناشمژنهدا، دوانزه دیناری زیری ههیه؛ ههموو سبهینی که خۆز نهمکویته [ادمکویتوه] ناشمکهوه، ئهم مشکه ئهم زیرانه دینینه درموه، لهمی خۆزمکه رایان نهکا [ادمخا] و یاریان پێ نهکا [ادمکا] ...
Rovî got, “Qurban, ... mişkek di vê aşê kavi de heye, diwazdeh zêrên wî hene; her sibehe, ku tîrêj dikevîne aşê, ev mişk van zêran datîne derva, li ber tavê datîne û bi wan re dilize ...	شای جانیهرمان، که نهمی بیست، سیاسی مام رێوی کرد؛ وه لەپاش نەختی هاویرسەکیی تر نەجومەن بآرویان لی کرد.
Şay caneweran, ke emey bîst, spasî mam řewî kird; we le paš nexte hawpirsekêy tir encumen bilaweyan lê kird.	بەختیار، که گوپی له قسانه ببوو، نیتر خەڕ نەچوو چاوی؛ چارەرانی خۆز هەلات بوو ...
Şahê heywanan, ku ev bihîst, spasî bi rovî kir; û pey hin axaftinên dîtir civat belav bû.	Bextyar, ku ev qise bihistibûn, êdî xew neçû çavan; çaverêyê hilhatina rojê bû ...
Bextyar, ke giwêy lem qisane bibû, îtir xew neçuwe çawî; çawerwanî xorhelat bû ...	له پر له كونیکهوه شتیک بریسکایهوه. سری مشکێک، شتیکێ بریسکدار به دەمهوه، له کونیکهوه هاته درهئ ...
Bextyar, ku ev qise bihistibûn, êdî xew neçû çavan; çaverêyê hilhatina rojê bû ...	Paşê di qulekê de tiştêk biriqî. Serê mişkekî, tiştêkî biriqî di devan de ji qule derket ...
Le pîr le kunêkewe şitêk briskayewe. Serî mişkêk, şitêkî briskedar be demewe, le kunêkewe hate derê ...	بەختیار چوو، زیرمکانی کو کردهوه و خستنییه گیرفانییهوه، وه له ناشمکه هاته درموه ...
Paşê di qulekê de tiştêk biriqî. Serê mişkekî, tiştêkî biriqî di devan de ji qule derket ...	Bextyar çû, zêrekanî ko kirdewe u xistinaye gîrfaniyewe, we le aşeke hate derewe ...
Bextyar çû, zêrekanî ko kirdewe u xistinaye gîrfaniyewe, we le aşeke hate derewe ...	Bextyar çû, zêr kom kirin û xistine bêrika xwe û ji aşê derket ...
Îtir zor dewlemend bibû ...	نیتر زۆر دولمەند ببوو ...
Êdî pir dewlemend bûbû ...	Rojêk le rojan rêbiwarê hate jûrewê u piyalayê awî kird be sera, we ke lêbuwewe henaseyêkî helkêşa.
Rojêk le rojan rêbiwarê hate jûrewê u piyalayê awî kird be sera, we ke lêbuwewe henaseyêkî helkêşa.	روژێک له روژان رēبیوارێ هاته ژورووه و پیالایی ناوی کرد به سرا، وه که لēبوووه هenasēییکی هلکشیا.
Rojek ji rojan rēwīyek hate hundir û piyalayek av daqurtand û heta jê hat nefesek stand.	Dergawan desbecê çû be layewe we pê wit (/gut) ke xawenmaî tika eke (/deka) ke biçête lay.
Dergawan desbecê çû be layewe we pê wit (/gut) ke xawenmaî tika eke (/deka) ke biçête lay.	دەرگاوان دەسهبعێ چوو به لایهوه و پنی وت [اگوٲ]
Dergevan cîda çû ber wî û gotê ku xwedîmal dixwaze biçê hinda wî.	که خاوهممال نکا نهکا [ادمکا] که بجته لای.
Dergevan cîda çû ber wî û gotê ku xwedîmal dixwaze biçê hinda wî.	Řêbwaryan birde lay Bextyar.
Řêbwaryan birde lay Bextyar.	رēبیاریان برده لای بەختیار.
Rêwî birin ba Bextyar.	
Len paš nextê xoşî u çonî Bextyar wîfî (/gutî): “bira giyan, ... ewey min heme le geî to da beşyan ekem ...	لەپاش نەختی خوشی و چونی بەختیار وتی [اگوتی]؛ `برا گیان، ... نویدی من همه له گەل تودا بەشیان نهمکم ...
Pey halpirsinê Bextyar gotiyê: bira can, ... tiştê ez xwedîyê wan im ez ê bi te re parve bikim...	

Bedbext ... witî (/gutî): ebê pê m blêy, Bextyar, to em dewlete le kiwê u çon çing kewtuwe; minîş eçim, wekû to peyday ekem.	بەدبەخت ... گتی؛ ئەبێ پێم بلێی، بەختیار، تۆ ئەم دەولەتە لە کۆئ و چۆن چنگ کەوتوو؟ مینیش ئەچم، وەکۆ تۆ پەیدا ئەکەم.
Bedbext ... gotê: «Divê tu ji min re bibêji, Bextyar, te ev zengînî li ku û çawa peyda kir; ez ê jî biçim û peyda bikim.	
Herçend Bextyar be serya hat... sūdêkî nebû... Bextyar ke le qisekanî bûwewe, îtir Bedbext aramî negirt, derpeşyê derewe berew aş.	هەرچەند بەختیار بەسەریا هات ... سوودێکی نەبوو ... بەختیار کە لە قەسەکانی بوو، ئیتەر بەدبەخت نارامی نەگرت، دەرپەشێیە دەرەو بەرەو ئەش.
Herçend Bextyar xwest wî îqna bike ... lê bi ser ne ket ... Bextyar dema qiseta xwe jê re got, êdî aramî bi Bedbextî neket, bi lez û bez ber bi aşî ve çû.	
Çuwe jûrwe, we wekû Bextyar kirdbûy le pişt dolyanekewe xoy mat da.	چوو ژوورە، وە وەکۆ بەختیار کەردبوی لە پشت دۆلیانەکەو خۆی مات دا.
Çû hundir, wekî ku Bextyar kiribû li pişt dolyanê xwe veşart.	
Şew tewaw tarîk bibû ke şêrêk le pîrêka kirdî be jûra u le nawendî aşêke da heitûteka. Le paş ew ...	شەو تەواو تاریک ببوو کە شێرێک لە پێرێکا کردی بە ژوورا و لە ناوەندی ئەشەکەدا هەلتوو ئەکا لەپاش ئەو ...
Şev bi temamî tarî bûbû ku şêrêk nişkave ket hundir û berê xwe da nîveka aşî. Piştî wî ...	
Înca şêr rûy kirde mam rêwî: “ ... ewe bo demêk e deng u basêkit bo min negêrawetewe?”	ئێنجا شێر رووی کردە مام رێوی: “ ... ئەو بە دەمێکە درەنگ و باسێکت بۆ من نەگێراوە ئەو؟ ”
Vêca şêr zivirî mam rovî: “ ... ev wextek e ez xeberekê ji te nabihîzim?”	
Rêwî witî: “qurban ... carî pêşû katê ke lêre da ew agayanem bo egêraytewe, ademîzadê lew dolyanekewe xoy mat dabû, giwêy le hemû bibû ...	رێوی گتی؟ ‘قوربان ... جاری پێشوو کاتی کە لێرە دا ئەو ئاگایانەم بۆ نەگێراوە، ئەدمیزادێ لەو دۆلیانەکەو خۆی مات دا، گۆبی لە هەموو ببوو ...
Rovî gotê: “Qurban ... cara pêşî ku min li vir ew agahî ji bo te hanî, zelamekî di pişt dolyanê de xwe veşartibû û her tişt bihistibû...”	
Şêr, ke emey bîst, witî: “adey, namerdtan neken, aşêke bigerîn; eme Xwa ye, şewî em êwareyeman bo derçê” ...	شێر، کە ئەمەیی بێست، گتی: ‘ئادە، نامەردتان نەکن، ئەشەکە بگێرێن؛ ئەمە خواوە، شێوی ئەم ئێوارەیمان بۆ دەرچێ’ ...
Şêr, ku ev bihist, gotê: “De, xwe namerd nekin, li aşî bigerin; Xwedê heye, dibe ku şîva me ya vê êvarê derkeve” ...	
Her ke çûne ewyê dolyanekewe, Bedbextyan dozîyewe ...	هەر کە چوونە ئەویە دۆلیانەکەو، بەدبەختیان دۆزییەو ...
Çawa ku çûne wî aliyê dolyanê, bedbext dît.	
Minîş hatmewe u hîçyan nedamê.	مینیش هاتمەو و هێچیان نەدام.
Ez jî hatim lê tiştek nedane min.	

(Not: Hevoka dawî di Kurdî de gotinek e ku çîrokbêj bi wê nîşan dide ku ev dawîya çîrokê ye. Ev gotin dibe ku li gor herêman hinek biguhere.)

Agahî

Ez spasdarê Erik Anonby, Michael Chyet û Deniz Ekici me ji bo fikrên wan yê halê musvedde yê vê xebatê. Ez tenê berpirsê vê naverokê me.

Ji bo Zêdetir Xwendinê

- Chyet, M.L. (2003). *Kurdish-English Dictionary: Ferhenga kurmancî-Inglîzî*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Ekici, D. (2010). *Beginning Kurmanji Kurdish (DVD-ROM)*. Tucson: University of Arizona.
- Haig, G., and Öpengin, E. (Eds.) (2014). "Introduction to Special Issue. Kurdish: A Critical Research Overview." *Kurdish Studies*, vol. 2, no. 2, 99-122.
- Haig, G., and Öpengin, E. (2015). "Kurmanji Kurdish in Turkey: Structure, Varieties, and Status." https://www.academia.edu/17650650/Kurmanji_in_Turkey_structure_varieties_and_status
- Hassanpour, A. (1992). *Nationalism and language in Kurdistan, 1918-1985*. San Fransisco: Mellen Research University Press.
- Karadaghi, R. (2006). *The Azadi English-Kurdish (Central K) Dictionary*. Teheran: Elsan Publishing House.
- Sheyholislami, J. (2015). "Language Varieties of the Kurds." In W. Taucher, M. Vogl, and P. Webinger (Eds.), *The Kurds: History, Religion, Language, Politics* (pp. 30-51). Vienna, Austria: Austrian Federal Ministry of the Interior.
- Sheyholislami, J., Hassanpour, A., and Skutnabb-Kangas, T. (Eds.). (2012). *The Kurdish Linguistic Landscape: Vitality, Linguicide and Resistance*. Special issue of *International Journal of the Sociology of Language*, vol. 2012, no. 217.
- Thackston, W.M. (n.d.). *Kurmanjî Kurdish - A Reference Grammar with Selected Readings*. http://www.fas.harvard.edu/~iranian/Kurmanji/kurmanji_1_grammar.pdf
- Thackston, W. M. (n.d.). *Sorani Kurdish - A Reference Grammar with Selected Reading*. Accessed April 10, 2016. http://www.fas.harvard.edu/~iranian/Sorani/sorani_1_grammar.pdf
- Wahby, T. and C.J. Edmonds. (1966). *A Kurdish-English Dictionary*. Oxford: Clarendon Press.